

LUND UNIVERSITY

Gärna promotion – men först en rejäl karnevalsskandal!

Om Hans Henric Hallbäck och hans famösa visa

Tersmeden, Fredrik

Published in:

Lunds universitets doktorspromotion

2022

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Tersmeden, F. (2022). Gärna promotion – men först en rejäl karnevalsskandal! Om Hans Henric Hallbäck och hans famösa visa. I *Lunds universitets doktorspromotion: Lunds domkyrka 6 maj 2022* (s. 60-103). Lunds universitet, Akademiintendenturen.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Den 4:a Maj 1863

anstalles i Lund en Gudomlig Maj-Karnaval,
hvarvid kommer att uppföras

AKADEMISKA FÖRENINGENS
SOCIALA UTSKOTTET.
• 2. 11. 73. 12 •

OLYMPENS MARKNADSFÄRD,

stort divertissemang i 3:ne Tablauer och otaliga scenföreläsningar.

1:sta Tablån:

COLLEGIUM OLYMPICUM, eller den Olympiska Konseljen.

Gudarne visa sig först sväfvande i Inftrymben och slå sig ner
på något afstånd från jorden. Efter slutad konstlig begifva de sig
ner till deltagande uti en marknad i en skausk smistad.

2:dra Tablån:

Tåget till Marknaden.

- 100. Musik-korpsen.
- 120. Härolder till häst.
- 200. Stadsens högvisade Magistrat.
- 400. Fjäder i blommyrskad vagn, med Pan som upprekande Ordsmann.
- 400. Jägare och Juno i vagn. (På fastingen Ganymedes och Hebe.)
- 500. smärre vagn i vagn.
- 500. Nymfarna i smärre vagn.
- 600. Venus och Vulkanus i vagn. (I Venus' sköte Cupido.)
- 800. Mars till häst, följt af Skarpskyttar.
- 900. Mars till häst, följt af Skarpskyttar.
- 1000. Apollo i vagn, och Sittens ordande.
- 1100. Bacchus i vagn, och Sittens ordande.
- 1200. Pluto och Proserpina i vagn.
- 1300. Heracles i vagn.
- 1400. Mercurius till häst.
- 1500. Marknadsfärd i höst.
- 1600. Åskåning af föreläsning, som kånbytare, Zigenare, Tattare, Akrobater, Klackskoppar, Skåpgräddor, Eck-spelare, Wällden från nya Zealand, Rangström Moetara m. s. Den tredje Publikum kunde spå af sluta sig.

3:dje Tablån:

MARKNADEN.

Rättvisens handhafvare bösar de odöliga Gudar välkomna
(Obs. Nefjitelu begagnas), hvarja dessa inträda å marknadsplatsen,
samt göra der sina upköp.

Obs.! Gudarne anlända från Olympen kl. 3 e. m.

Biljetter äro att tillgå å 2: 50 å Akad. Före-
ningen och i Fr. Borgs Bokhandel kl. 10—6.

Programblad för
lundakarnevalen 1865.
Bildkälla: AF:s Arkiv &
Studentmuseum.

Gärna promotion – men först en rejäl karnevalsskandal!

OM HANS HENRIC HALLBÄCK OCH HANS FAMÖSA VISA

Exakt två veckor efter den promotion inför vilken dessa rader skrivs kommer 2022 års lundakarneval att invigas. Under tre dagar kommer sedan runt sjutusen engagerade studenter att roa – och stundom kanske även oroa – en mångfaldigt mycket större publik. Hur arrangemanget kommer att avlöpa står förstås ännu skrivet i stjärnorna, även om årets val av tema – ”Katastrofalkarneval” – i förstone kan tyckas ominöst. Framför allt utgör detta namn dock en länk i en snart sjuttioårig tradition att (med enstaka undantag) ge karnevalerna teman som slutar på –al. Det var år 1954 som karnevalskommittén för första gången beslöt att namnge sitt arrangemang på detta sätt, och även den gången valdes ett tema som måhända kunde uppfattas som illavarslande: Skandalkarneval.¹

Faktum är dock att såväl ”skandal-” som ”katastrofal-” är epitet som båda hade kunnat tillämpas på en långt tidigare karneval, också den firad i nära anslutning till en promotion: 1865 års. Och om denna tillställning – den första i sitt slag att ge eko inte bara nationellt utan kanske även internationellt – och om mannen som var upprinnelsen till mycket av uppmärksamheten kring den skall denna artikel handla.

En ofrivilligt postum hyllning

Vår historia börjar dock utanför Lund och några veckor före karnevalen. Närmare bestämt den 18 april 1865. Denna dag hade en grupp politiskt liberalt sinnade helsingborgare samlats på hotell Mollberg för att fira nordstaternas senaste segrar i

det pågående amerikanska inbördeskriget, bland annat intagandet av sydstaternas huvudstad Richmond. Arrangör av tillställningen var den lokala tidningen *Öresunds-Posten* och dess redaktör, den stridbare vänsterliberalen Fredrik Theodor Borg, en man som senare skulle göra sig bemärkt även nationellt som den förste svenske riksdagsmannen att motionera om kvinnlig rösträtt. Detta låg vid denna tidpunkt dock nästan 20 år fram i tiden, och nu låg allt fokus på en man: nordstaternas ledare och de amerikanska slavarnas befriare, president Abraham Lincoln. Överväldigad av de rapporterade segrarna lät redaktör Borg utbringa ett icke mindre än niofaldigt leve för presidenten, och i den allmänna yran formulerades och avsändes även ett tämligen svulstigt hyllningstelegram till denne, vari helsingborgarna bland annat framförde "sin djupaste wördnad för hwad ni gjort för slafwens befrielse och mensklighetens frihet."²

Problemet var bara att telegrammets välvilliga avsändare, till följd av dåtidens långsammare kommunikationer, svävat i okunnighet om att den tilltänkte mottagaren, president Lincoln, vid tidpunkten redan hade varit skjuten och död sedan fyra dagar!

Denna kronologiska fadäs uppmärksammades bland annat i den Stockholmsbaserade skämttidningen *Söndags-Nisse*, som den 26 april publicerade en ironisk notis i ämnet.³ Även på närmare håll fanns dock de som tyckte att den helsingborgska hyllningskrivelsen tålde att drivas med; nämligen lundastudenterna som var i full färd med att planera årets karneval.

Olympens gudar, Skråköping och Herr Grob

I våra dagar är Lundakarnevalen, som redan antytts ovan, en jätteaffär som planeras och förbereds under månader och omsätter enorma belopp. I karnevalens barndom – den första tillställningen att i efterskott förses med detta epitet brukar dateras till 1849 – inskränkte sig denna förberedelse i regel dock bara till högst ett par

Öresunds-Postens stridbare redaktör Fredrik Theodor Borg (1824–1895).
Bildkälla: Helsingborgs museum.

veckor, vilket naturligtvis innebar att arrangemanget hade stora möjligheter att vara rykande aktuellt i sina anspelningar.

Så var även fallet med vissa inslag i den karneval lundastudenterna avhöll den 1 maj 1865, mindre än två veckor efter att Borg & c:o avsänt sitt svulstiga och oavsiktligt postuma telegram. Karnevalens tema var "Olympens marknadsfärd" och handlade om hur de grekiska gudarna nedsteg till jorden för att gå på marknad "i en Skånsk småstad". I det slutliga, tryckta karnevalsprogrammet namngavs inte denna småstad närmare. I ett tidigt handskrivet utkast till hela karnevalens upplägg kallas den däremot "Skråköping el. Helsingborg (hvilketdera namnet nu må anses bäst)". Att det i högsta grad är just Helsingborg som åsyftas blir än mer tydligt då den anonyme författaren till utkastet låter en representant för den lokala befolkningen framträda inför gudarna i form av "Herr Grob" – ett föga smickrande anagram på Borg i form av det tyska ordet för "grov" – och vilken därtill nyligen anges ha hållit en "kollation" på "Skråköpings Hotel" med anledning "af Lincolns sista seger öfver Sydstaterna". Till yttermera visso framför Grob till gudarna förslaget att Lincoln "redan under hans liftstid" måtte upphöjas "till Halfgud"; ett förslag vilket gudarna dock avslår.⁴

Ett fullt så oförlommerat påhopp på redaktör Borg och Helsingborgs Lincoln-vänner tycks de ansvariga bakom karnevalen dock ha ryggt inför,⁵ och i det slutliga programmet är den av gudarna besökta orten som redan nämnts mer generisk; ej heller förekommer här någon enskild figur som tydligt anspelar på Borg. Detta skulle dock inte hindra att minst en sådan anspelning trots allt förekom på plats under själva karnevalsdagen – mer därom strax.

Festligheterna inleddes som övligt med det obligatoriska karnevalståget, vilket främst bestod av de antika gudarnas procession. Därefter följde dock en andra huvuddel av arrangemanget, vilken var utformad just som en pastisch på en dåtida marknad med allt vad det innebar av salustånd och förlustelser. Av samtida press

framgår att det hela var arrangerat som "en lång file af stånd" vari tillhandahölls "den mest omwexlande mångfald af både långa och korta, både torra och våta waror, de sednare isynnerhet till oerhört billiga priser". Vidare förekom här "djurtämjare, positivspelare, hästskojare och klockbytare", och man kunde även "för billigt pris [...] lägga sig till alster af den nyare wislitteraturen för i år".⁶ Med det sista avsågs att studenterna försälde parodier på den sorts tidstypiska, gärna melodramatiska folkliga visor som vi känner som skillingtryck⁷, och det var en av dessa visor som, icke under men väl kort efter karnevalen, skulle väcka nog så mycket rabalder.

Harmlös genreparodi eller vidrig nidvisa?

I båda de nyhetstidningar som fanns i Lund vid denna tid, den konservativa *Lunds Weckoblad* och den mer radikala *Folkets Tidning* kunde man under dagarna närmast efter karnevalen läsa redogörelser för denna som var så nära nog ordgrant lika att man kan misstänka att båda redaktionerna helt enkelt tagit in en redogörelse lämnad från de karnevalsaktiva själva. Rörande de förekommande visorna kan man häri läsa att en av dem var "en sorgelig wisa på en mycket sorgelig melodi om det rysliga mordet på Hans Majestät Lincoln i Amerika" medan en annan var "mycket ynkelig wisa om en skön jungfru, som blef öfwerfallen af en muraresäll". Om den senare sången upplystes vidare att dess framförande beledsagades av "en tafsla med händelsen framställd i fyra afdelningar" som "bars omkring på en stång och förewisades för allmänheten".⁸

Inget av detta kommenterades närmare av respektive tidning mer än att *Lunds Weckoblad* hänvisade till det tidigare nummer vari man kunde läsa den verkliga historien bakom visan om jungfrun och muraresällen. Inte ens *Folkets Tidning*, som senare skulle ansluta sig till de kritiska pressrösterna i frågan, tycks alltså här ännu ha haft något att invända mot förekomsten av en visa om mordet på Lincoln.

Annorlunda blev det sedan tidningen *Snällposten* i Malmö publicerat en i och för sig också den positiv text om karnevalen, men där det framgick att inte bara visan om "skön jungfrun" varit beledsagad av illustrerande plakater:

En flock vissångare gick omkring med en stor tafla, föreställande Lincolns mord. Man ser kulan gå tvärs igenom honom och i bakgrunden syns en ångbåt med namnet Helsingborg; på däck står en man med en "adress" i handen. Under accompagnement af ett positiv sjunges en "ynkelig wisa" om hur "den beskedliga kungen blef skjuten midtutitu" af en nedrig slafpatron.⁹

Bakgrunden med ångbåten och den med en "adress" vinkande mannen kunde knappast tolkas som något annat än en drift med Helsingborgsredaktören Borg och hans telegram. Och mycket riktigt gick Borg i taket när han läste detta. Resultatet blev en text i *Öresunds-Posten* med rubriken "Akademisk råhet". Häri kritiserades inte bara den konservativa presskollegan *Snällpostens* "estetiska och moraliska känsla" när denna betecknat karnevalen som "owanligt lyckad" utan även "de tongifwande wid Lunds universitet".¹⁰

Men – som Sölve Ossianniilsson så riktigt påpekat i sin jubileumsartikel om Lincolnvisan från 1965 – redaktör Borg underlät försåtligt nog att referera en viktig del av *Snällpostens* artikel, nämligen det som gällde driften med Borg själv och hans telegram.¹¹ Därmed kom det att se ut som att karnevalsskämten enbart gottat sig i själva presidentmordet, och därigenom, kan man säga, skapades den fjäder av vilken den liberala pressen snart skulle göra en hel skock hönor. Andra likasinnade pressgrannar till *Öresunds-Posten* slöt nämligen upp bakom Borg, eller som Ossianniilsson uttrycker det: "så gott som hela det liberala lägret förenade sig i ett angrepp på den konservativa anda, som man tyckte uppträdet vid majfesten var ett utslag av". Till detta läger hörde *Göteborgs Sjöfarts- och Handelstidning*, vilken bland annat upplät sina spalter för ett antal mycket kritiska insändare mot karnevalen (men förvisso även

— Akademisk råhet. Snällposten berättar följande scen ur en "owanligt lyckad och lifwad tillställning", sednaste majkarnevalen i Lund: "En flok visfångare gick omkring med en stor tasla, föreställande Lincolns mord. Man ser kulan gå tvärs igenom honom". — Under accompagnement af ett positiv sjunges en "hyfelig wisa" om hur "den bestedlige kungen blef skjuten midtutitu" af en nedrig slaspatron. En annan tasla föreställde i fyra afdelningar huru en jungfru i staden Lund blef "öfwerfallen och sargad af en grym muraregesäll."

Snällpostens estetiska och moraliska känsla finner sig tillfredsställd af en sådan "owanligt lyckad" scen, men hwad skall hela landet tänka och säga om de tongifwande wid Lunds universitet?

Öresunds-Postens angrepp på lundakarnevalen under rubriken "Akademisk råhet" den 6 maj 1865. Bildkälla: Kungliga biblioteket.

en till dess försvar; jag skall återkomma till denna), vilka sedan med nöje citerades och kommenterades gillande både i *Öresunds-Posten* och i andra tidningar (inklusive samma *Söndags-Nisse* som bara några veckor tidigare själv drivit med Borg och hans telegram!). Inläggen i frågan fortsatte inte bara under själva karnevalsmånaden maj utan sträckte sig långt in på hösten, och kom successivt att gå från att kritisera framförandet av en enstaka visa till att beskriva hela karnevalen som "ett slags nidfest med anledning av Lincolns död" (det sistnämnda en formulering av en av *Göteborgs Sjöfarts- och Handelstidnings* mest kända pennor, den tidigare lundastudenten Viktor Rydberg). Steget var sedan inte långt till att angripa hela universitetet för att vara ett inskränkt tillhåll för "konservativa, föräldrade och utlefwade åsigter", för "ruttenhet" och "slafwisk anda".¹²

En annan förskjutning över tid var att fokus försköts från det målade plakatet av Lincolns död till den visa som samtidigt hade framförts. Låt oss nu därför ägna oss åt att granska detta lilla tryck, betitlat *En ynkelig Wisa om hur Hans Majestät Abraham Lincoln blef skjuten ihjäl i Norra Amerika utaf en nedrig slafpatron*.¹³ Det inleds med följande vers:

*Will ni höra så ynkelig en händelse,
Den är faselig och hände just nu,
Huru Kungen i det Norra Amerika
Blef skjuten alldeles i tu?*

I de två följande verserna beskrivs hur "Kungen" besöker "Komedejan" (teatern) och där sitter "så gladelig" och tittar på skådespelet, men att han "aldrig tänkte [...] uti sitt hjärta / Att han skulle bli dödad för det." Därpå höjs dramatiken i vers 4:

*Men, då kom der en bof igenom dörren,
Det war fan, huru rälilig han såg ut!
Uti handen han hade ett gewäder,
Som war laddadt med kulor och krut.*

Kungen märker dock inte den "djeflige banditen" varför visan kan nå sitt blodiga crescendo i vers 6:

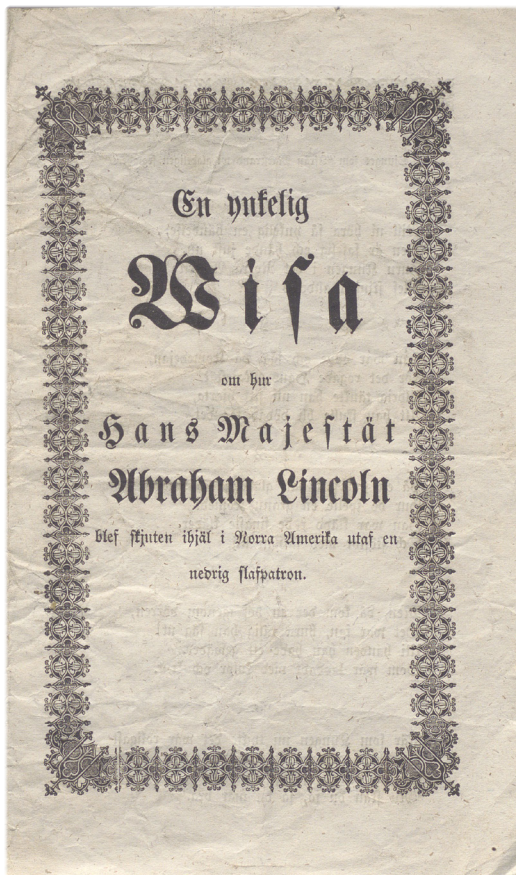
*Och så sköt han'en midt uti planeten,
Så att hufwudet flög från hans hals,
Och blodet det spruta' emot taket,
Och Kammarherren sa: "Hwad befalls?"*

Försök görs att stoppa blodflödet, men förgäves. Innan han "till Himmelens fröjdesal går" hinner kungen dock ta farväl av sin omgivning och även rikta en sista maning till denna:

*"Men torka ni mans bort Edra tårar,
Och slåss till den sistaste man
Mot alla de djefla banditerna,
Som ha slafwar uti sitt land."*

Visan slutar så med den tionde versen:

*Och så dog han, den beskedlige Kungen,
Och Högstsalig det hetter han nu.
Men fan må anamma den bofwen,
Som sköt honom midt uti tu!*

Framsidan till originaltrycket av Lincolnvisan från 1865. Bildkälla: Uppsala universitetsbibliotek.

När man läser texten för sig själv i sin helhet är det svårt att förstå att den kunde väcka sådan upprördhet och bli ett sådant slagträ i debatten. Förvisso kan man förstå att själva ämnesvalet i sig kunde upplevas som provokativt, men ser man till innehållet kan man snabbt konstatera att det lugubra skämtet inte primärt är på presidentens bekostnad. Denne tecknas som en glad och välvillig man som dör som en god kristen, och in i det sista manar sina anhängare att bekämpa slaveriet. Mördaren däremot beskrivs som en "bof", en "nedrig slafpatron" och "den djeflige banditen" om vilken vi får veta att "[d]et var fan, huru räligen han såg ut!".

Inte minst borde det dock ha stått klart för dem som tagit del av tidens ickeparodiska skillingtryck att karnevalsparodin med sitt aktuella ämne, sin folkligt burleska melodramatik och sin svartvita karaktärsteckning först och främst var en drift med själva genren – vilket ju i sig var en del av karnevalens övergripande tema: den lokala, folkliga marknaden med dess förlustelser. Detta var också vad som framhölls i en av de få tidningsinsändare till visans försvar som jag har kunnat finna. Den inflöt i *Göteborgs Sjöfarts- och Handelstidning* den 17 maj som replik på en tidigare kritiskt insändare och var undertecknad "Några äldre cives academici vid Lunds universitet". De skrev häri bland annat att

Den eller de af hrr insändare, som tillbragt någon tid i Lund, lär utan tvifvel känna till de produkter af vislitteratur, som utkomma från en eller annan boktryckare-firma, dessa mest elegiska, sorgbundna, uppskakande, någon gång ystra och uppslupna utbrott af en fantasi, som hur mycket den arbetar med formen dock följer med sin tid, framställande, med episk objectivitet alla samtida tilldragelser, som synas förtjenta af den mest allmänna uppmärksamhet. Dylika visor afsjungas och säljas på skånska marknader, ofta vederbörligen illustrerade och utpuffade medelst en tafla, som i en eller två tablåer föreställer tilldragelsen. Ingenting låg väl då närmare till hands än att för marknadskarnevalen upptaga detta motiv, och

det kunde sannerligen, med all respekt för hrr insändares uttalade förmodan, ej falla någon närvarande in att finna något anstötligt däri och allraminst att, såsom på vissa håll skett, vilja stämpla det såsom gyckel med en upphöjd personlighet eller stor idé.¹⁴

Efter att därefter tydligt ha deklarerat sin beundran för Lincoln avslutade insändarförfattarna med att uttrycka sin tro att visans kritiker, "om de varit närvarande" nog "utan prut skulle ha hjertligen deltagit i ett godt och oförstådlt skratt, utan att derföre i någon mån ha behöft renoncera på sin moraliska känsla och fina sinne för det passande". Sistnämnda formulering väcker även en annan fråga, nämligen hur många av dem som kritiserade visan som verkligen hade läst hela texten respektive hur många som bara valt att bli upprörda "by proxy" genom vad de kunnat läsa om den?

Från karnevalist till promovend

I ovan skisserade pressdebatt under själva karnevalsåret 1865 nämndes, vad jag har kunnat finna, aldrig namnen på några av de i sammanhanget inblandade studenterna; vare sig de som med skylt och positiv gått runt framförande visan eller upphovsmannen bakom texten. Åtminstone i den sistnämndes fall signalerade *Öresunds-Posten* i slutet av året dock att den minsann visste vem den ansvarige var; det hette nämligen där att "hånaren är en modern och omtyckt poet inom kåren".¹⁵ Längre fram i tiden skulle dock "hånarens" namn – som vi skall se nedan – skrivas ut i klartext, och det namnet var Hans Henric Hallböck, vid tiden filosofie studerande tillhörig Skånska nationens fjärde avdelning.

Denna fjärde avdelning – en av de sex som skapats då Skånska nationen 1833 av storleksskäl delats i sex underavdelningar – var riktad mot studenter "som njutit undervisning i Landskrona, Helsingborgs eller Engelholms Städer, Rönnebergs, Luggude, Onsjö, Bjära, Norra och Södra Åsbo Härad".¹⁶ Hallböck hörde definitivt

Hans Henric Hallbäck som nyttnämnd docent. Detalj ur ett större fotocollage med Lunds universitets samlade personal 1868. Bildkälla: Lunds universitetsarkiv

hemma häri, ty han var inte bara barnfödd i Helsingborg (den 17 december 1838) utan hade även, som det hette med dåtidens språkbruk, blivit "dimitterad från Helsingborgs Skola". Detta hade skett den 18 oktober 1856. Knappt två månader senare, den 13 december, avlade Hallbäck studentexamen vid Lunds universitet (ty fram till 1864 var studentexamen ett inträdesprov vid universitetet, inte ett avgångsprov vid gymnasier) och inskrevs två dagar senare som student vid detsamma.¹⁷ Tidpunkten för såväl examen som inskrivning – alldeles i slutet av höstterminen – kan med moderna ögon synas märklig, men var uppenbarligen vanlig vid denna tid: av inskrivningshandlingarna i Universitetsarkivet framgår att inte mindre än 47 ytterligare nyexaminerade ynglingar inskrevs vid universitetet samma dag som Hallbäck – vilket var mer än dubbelt så många som hade inskrivits vid terminens början i september!

Ehuru tekniskt sett inte sprungen ur ett akademikerhem – farfadern Pål hade varit tunnbindare och fadern Johan Petter var kommissionslantmätare, något som vid denna tid inte fordrade universitetsstudier utan

endast en yrkesutbildning där examinationen företogs inom själva lantmäteristaten¹⁸ – så var det knappast överraskande att unge Hans Henric skulle söka sig till universitet. Såväl en farbror som tre äldre kusiner hade alla läst i Lund före honom, och så även två av hans äldre bröder, av vilka Paul Johan hade blivit läroverkslärare och Edvard Samuel telegrafjänsteman. Också en lillebror, Otto Walfrid, skulle i sinom tid bli lundastudent och sluta sina dagar som kyrkoherde.¹⁹ Samtliga dessa bröder hade dock nöjt sig med att stanna vid universitetet några få år; Hans Henric var den ende av dem som skulle förbli där under merparten av sitt återstående liv.

Denna akademiska bana inledde Hallbäck med inte mindre än nio år som student; en tidsrymd som nog inte bara berodde på osedvanligt grundliga studier utan även på att han snabbt drogs in och blev en central figur i dåtidens studentliv. Han har senare beskrivits som ”en af studentkårens populäraste och inflytelse-rikaste medlemmar” och som ”en af den sociala afdelningens ledande män”.²⁰ Med ”sociala afdelningen” (senare sociala utskottet) förstods den organisationsdel av Akademiska Föreningen som anordnade olika former av sociala och kulturella aktiviteter. Hallbäck tycks här ha bidragit med allt från att ombesörja arrangemangens yttre former – ”Närhelst kåren skulle på något sätt representera [...] kunde man vara öfvertygad om att man hade Henric Hallbäck att tacka för mycket i de om god smak och utpräglat skönhetsinne vittnande anordningarne” heter det i ett vittnesmål²¹ – till att fylla dem med innehåll. Det senare gjorde han bland annat som en av sin generations flitigaste och mest uppskattade tillfällesdiktare i en tid då varje högtid krävde minst ett nyskrivet högstämt poem. En snäppet yngre representant för samma poetiska tradition, sanskritprofessorn Nils Flensburg, har om Hallbäck skrivit att ”hans tidigt odlade poetiska talang bidrog att giva färg och lyftning åt mången av universitetet eller studentkåren firad högtidlighet”. Men Flensburg kunde även vittna om att Hallbäck hade fler strängar på sin lyra än den högtidligt och idealiskt poetiska – han var även underhållare som vid ”de av sociala utskottet regelbundet

ordnade veckosoaréerna [...] ofta under livligt bifall uppträd som föredragshållare i den humoristiska genren” och författade små komedier för scenen: föregångare till vad som skulle utveckla sig till den lundensiska spextraditionen.²² Föga förvånande innehade Hallböck också en drös formella uppdrag inom studentvärlden, bara under karnevalsterminen 1865 satt han som senior och kuratorssuppleant i Skånska nationen samt som ledamot av Akademiska Föreningens överstyrelse och tillika av dess ovannämnda Sociala avdelning.²³

Det var med andra ord inte konstigt att en man som Hallböck – en av sin studentgenerations ”ledande andar”²⁴ – blivit involverad även i 1865 års karnevalsarrangering; ej heller att hans bidrag var såväl på vers som humoristiskt.

Men vårterminen 1865 var också den tidpunkt då Hallböck slutligt tog tag i sina studier. Den 8 april hade han efter långt om länge avlagt filosofie kandidatexamen, och mindre än två månader senare disputerade han på en litteraturhistorisk avhandling betitlad *Några anteckningar om Romanen och dess historiska uppkomst*. Blott en dryg vecka senare promoverades han. Änjo kan här kronologin verka märklig för en nutida läsare, men faktum är att det i äldre tider var mycket vanligt att på detta sätt avlägga kandidatexamen och disputerar som delar av ett närmast sammanhängande paket i slutet av studietiden. Inte heller var den korta tiden mellan disputation och promotion något ovanligt: av de totalt 31 nydisputerade män som erhöll lagerkransen detta år hade inte mindre än tio låtit ventilera sina avhandlingar samma dag som Hallböck eller dagen dessförinnan.²⁵

Promotor detta år var Carl Johan Tornberg, professor i österländska språk. I det inbjudningsprogram han lät utfärda framhölls det nogsamt på omslaget att detta var ”ifrån Carolinska universitetets stiftelse i ordningen den femtiondetredje” promotionen inom den filosofiska fakulteteten.²⁶ Den historiska kontinuiteten var således väl framhållen. Vad som lustigt nog däremot inte nämndes var att denna promotion också medförde något helt nytt: för första gången kreerades här nydisputerade

Fotocollage över 1865 års nypromoverade filosofie doktorer. Artikelförfattaren har inte med säkerhet kunnat identifiera Hallbäck på bilden, och det är möjligt att denne helt saknas eftersom collaget endast upptar 30 av årets 31 nya doktorer (att det totala antalet personer ändå uppgår till 32 beror på att man, mitterst i näst översta raden, har tagit med även promotorn, professor Tornberg, och fakultetens dekan, Hallbäcks gynnare Gustaf Ljunggren). Bildkälla: Lunds universitetsbibliotek.

promovendi från just denna fakultet här till doktorer och icke till magistrar – den värdighet som historiskt tidigare gällt för filosofer medan doktorsgraden varit förbehållen de ”högre” fakulteterna (teologi, juridik och medicin). Redan promoti från den närmast föregående promotionen, 1862, hade visserligen genom en protestskrivelse fått rätt att 1864 retroaktivt uppgradera sig från magistrar till doktorer, men Hallbäck och hans 30 promotionskamrater var alltså de första som direkt efter vunnen lager kunde sätta ”fil. dr.” på sina visitkort.²⁷

I den artikel om promotionen som tre dagar senare inflöt i *Lunds Weckoblad* beskrevs promotionen som en alltigenom lyckad tillställning, särskilt vad avsåg de efterföljande festligheterna. Vid den konsert i domkyrkan som följde på promotionsceremonin klingade ”de herrliga körerna [...] förträffligt” inför en publik av 600 följt av middag med ”en mängd skålar” varefter man i ”den gladaste sinnesstämning” samlades och spatserade i Botaniska trädgården innan kvällen avslutades med den ”glada och festliga” balen på Akademiska Föreningen.²⁸

Protest utan spår

Lunds Weckoblads i allo ljusa rapportering till trots kan man fråga sig om promotionen ändå inte firats under något av ett mörkt moln i form av all den kritik som i flera tunga pressorgan riktats inte bara mot karnevalen utan även mot universitetet i stort i kölvattnet av Hallbäckes karnevalistiska visa. Detta särskilt ifall det stämmer att historien kom att leda icke blott till stor nationell uppståndelse som till följdverkningar även på ett internationellt plan. I åtminstone två sekundärkällor – en artikel om visan av svenskamerikanen E. Gustav Johnson från 1965 samt K Arne Bloms och Ulf Hjelmqvists historik över de äldre lundakarnevalerna från 1978 – hävdas nämligen att så skulle ha varit fallet, och att visan lett till formella diplomatiska reaktioner från USA:s sida. I det första av dessa texter anges att protesten kom skriftligen från ”The American Embassy in Stockholm”, i det andra mer vagt att ”amerikanska konsuln, illa berörd” skall ha ”framfört klagomål”.²⁹

Finns det då några spår av denna påstådda protest i arkiven? Undertecknad har för att söka utröna detta gått igenom en rad olika serier från 1865 i arkiven från såväl den centrala universitetsförvaltningens (det så kallade kansliet) som den filosofiska fakulteten. Resultatet har dock varit genomgående negativt: vare sig direkt i form av originalskrivelser eller indirekt i form av noteringar i protokoll eller liknande har jag kunnat finna något spår av en sådan officiell protest.³⁰ I beaktande av hur noggrant man inom universitetsbyråkratin vid denna tid generellt plögade notera alla skrivelser från både in- och utländska myndigheter blir min slutsats att det är ytterst osannolikt att någon sådan officiell amerikansk protest någonsin framfördes, även om det förstås även går att lämna kvar ett visst litet utrymme för den mer konspirationsteoretiska uppfattning Johnson valde att framföra: "apparently the matter was hushed up".³¹

En doktor i exil?

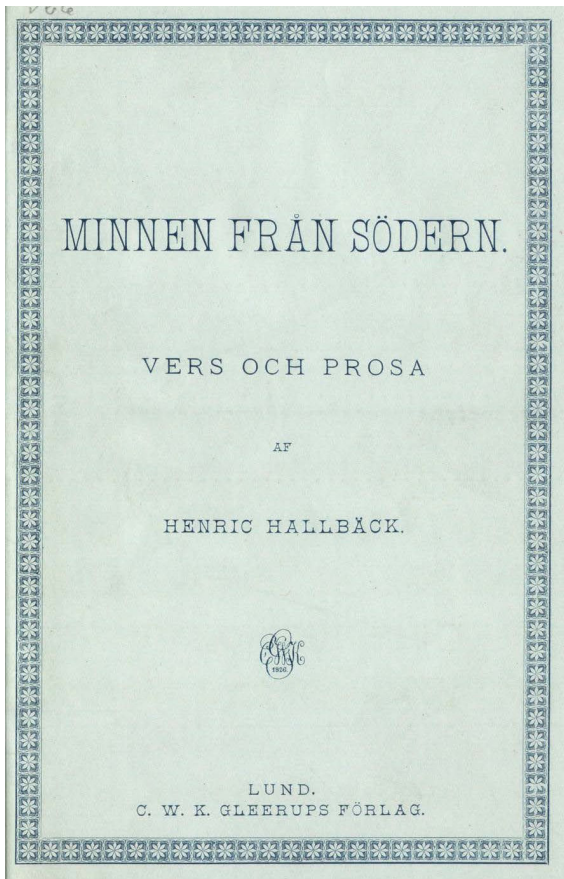
Ett annat påstående man finner hos såväl Johnson som hos Blom & Hjelmqvist är att rabaldret kring Lincolnvisan direkt skulle ha påverkat Hallbäck personligen. Johnson talar här om att Hallbäck "was almost expelled from the University".³² Ett sådant påstående saknar dock i lika hög grad explicit källstöd som historien om den amerikanska protesten. När Blom & Hjelmqvist skrev sin karnevalshistorik nämnde även de att "[d]et har påståtts att Hallbäck hotats av relegering med anledning av visan", och även om de därvid avvisade påståendet att Hallbäck akademiska karriär i stort skulle ha "lidit något avbräck genom den relaterade händelsen", så konstaterade de att denne faktiskt verkligen syntes ha lämnat universitetet under en kortare tid närmast efter karnevalen:

*Efter att ha varit senior i Helsingborgs avdelning av Skånska nationen våren 1865 är han inte längre inskriven på hösten. Våren 1866 finns han åter med, som junior, och först höstterminen 1866 blir han åter senior.*³³

Konstaterandet är fullt korrekt vad gäller uppgifterna i de tryckta universitetskatalogerna från tiden, och de bekräftas även av de tabeller över sina medlemmar som Skånska nationen (liksom övriga nationer) inlämnat till universitetet i slutet av de aktuella terminerna. I dessa återfinns dock även vissa uppgifter som inte kan utläsas av de tryckta katalogerna, ty i dessa så kallade termins- eller nationsabeller förväntades studenterna vid denna tid inte bara ange grunddata som ålder, bostadsadress och fakultetstillhörighet. Nej, de avkrävdes även uppgifter om tänkt framtida yrkesval, om vilka föreläsningar de bevistade och till och med om var de avsåg att vistas på loven mellan terminerna. Och det är här som tabellerna i Hallbäcks fall ger en intressant kompletterande uppgift. I rutan om vistelse mellan terminerna har han vårterminen 1865 nämligen angivit "Öfvedskloster".³⁴

Övedskloster är som bekant ett skånskt slott, uppfört av familjen Ramel på 1760-talet och allt sedan dess kvar i denna familjs ägo såsom fideikommiss. Vad hade en ung, ofrälse nydisputerad filosofie doktor där att göra under sitt sommarlov? Min spontana misstanke var att det handlade om en tjänst som informator – alltså privatlärare – för något av barnen i det adliga hushållet; en vid tiden icke ovanlig födkrok för yngre, mindre bemedlade akademiker. Och kunde det då rentav ha varit så att detta informatorsuppdrag i Hallbäcks fall varat längre än bara över sommarlovet och därför även kunde förklara hans frånvaro från universitetet under höstterminen? Lyckligtvis visade det sig finnas ett mer entydigt svar på denna fråga än jag vågat hoppas på, och det svaret kom från ingen mindre än Hallbäck själv!

År 1882 lät Hallbäck nämligen publicera en bok betitlad *Minnen från Södern*.³⁵ Den kan sägas utgöra ett slags kombinerad reseskildring och diktsamling med motiv från olika resor till Tyskland, Frankrike, Schweiz och Italien. Här finns dikter om Kölnerdomen och om olika miljöer i Paris, om Michelangelos Mosesstay i Rom och om en utfärd "[f]ör att Capris hjessa nå", men också några prosastycken. Ett av de längre av dessa är betitlat "Nordens Herkules" och inleds med följande rader:

Omslaget till Hallbäcks poetiska reseskildring *Minnen från södern* (1882). Bildkälla: Göteborgs universitetsbibliotek.

Under ett halft år, 1865, hade jag mitt hufvudqvarter i den lilla byn S:t Blaise, nära Neuchâtel. Jag hade medföljt den familj, der jag under flera år varit lärare hemma i Sverige, alltid ett föremål för det mest vänliga bemötande och en välvilja som jag aldrig kan glömma. [- - -] Mina lärjungars moder var född Schweitziska och egde här en liten chalet med vingård, dit hon tidtals reste från sitt nya fädernesland, för att återse det gamla, samt der boende slägt och vänner.³⁶

Hallbäck namnger inte den berörda familjen, men en titt i de ramelska ättartavlorna utvisar att beskrivningen av den schweiziskfödda barnamodern passar utmärkt in på friherrinnan Augusta Ramel, född von Dardel i Neuchâtel 1815, och 1847 gift med fideikommissarien på Övedskloster, Hans Ramel. År 1865 var den senare visserligen avliden sedan nio år tillbaka och fideikommisset var övertaget av den äldste sonen i ett tidigare äktenskap, den redan fullvuxne Otto Axel Povel Ramel, men dennes fyra yngre halvbröder, Augustas barn, var ännu bara i tonåren. Rimligen var det för alla eller några av dessa som Hallbäck var lärare.³⁷

Faktum är att det finns ytterligare en tryckt källa som bekräftar att Hallbäck vistades utrikes hösten 1865, vilken Blom & Hjelmqvist missat. Det är 1879 års utgåva av den personalmatrikel som universitetet vid denna tid med någorlunda jämna intervall plägade utge, och som rymmer detaljerade CV:n med tillhörande bibliografier för alla dåvarande lärare. Slår man där upp Hallbäck kan man bland hans personalia läsa att han "företog en utrikes resa till Tyskland och Schweiz Juni–Nov. s. å. [1865]".³⁸

Således vet vi nu såväl var Hallbäck befann sig under merparten av den termin då han saknas i rullorna hemma i Lund som när han så småningom återvände till fosterjorden (november). Ett bestämt svar på *varför* Hallbäck just vid denna tid valde att göra en längre utrikesresa ger dessa källor däremot naturligtvis inte. I beaktande av den riktning Hallbäck senare skulle visa i sitt författarskap – där såväl en översikt om "franska vitterhetens historia" som ett antal översättningar av franska verk kom att

ingå – är det förvisso inte på något sätt förvånande att han tog den möjlighet som erbjöds att medfölja en välvilligt sinnad familj på en längre vistelse i ett franskspråkigt land, men kanske fanns det även andra skäl? Hade den hätska pressdebatten kring hans visa måne fått honom att känna att det brändes under fötterna på hemma-plan? Hade rentav de akademiska lärarna informellt antytt att det kunde vara bra för honom att ligga lågt på annan plats under en tid?

Frågan kan förstås inte besvaras med full bestämdhet, men enligt mitt förmenande tyder inget på att Hallbäcks vistelse i Schweiz utgjorde något slags flykt. Tvärtom finns det åtskilliga tecken på att Hallbäck i Lund alltjämt i hög grad sågs som en fortsatt självklar företeelse i det akademiska livet även under sin bortovaro. Till att börja med kan vi här konstatera att Hallbäck även under denna tid inte blott behöll sin post som ledamot av AF:s sociala utskott utan att han till och med i sin frånvaro avancerade till förmannasuppleant häri.³⁹ Till yttermera visso omvaldes han strax efter sin återkomst på denna post⁴⁰, och kort därefter var han åter i elden som festtalare, nämligen vid studentkårens årliga högtidlighållande av Carl XII:s dödsdag den 30 november (ett vid denna tid ännu okontroversiellt inslag i den akademiska festkalendern).⁴¹ Kanske var det bland annat på grundval av detta framträdande som pressen bara ett par veckor senare kunde meddela att Hallbäck erhållit det "Lowénska præmiet, hwilket hwartannat år utdelas till den Akad. Fören:s medlem, som genom hållna föredrag inom sociala afdelningen fördelaktigast utmärkt sig".⁴²

Studenterna tog alltså uppenbart mot sin återkomne "ledande ande" med öppna armar, men så även universitet. Också inom detta hade Hallbäck nämligen erhållit en position redan under sin frånvaro: den 2 september hade han utnämnts till e o amanuens vid Universitetsbiblioteket; en ära han för övrigt vid samma tillfälle delade med två av sina medpromoti, de båda språkforskarna Esaias Tegnér d y och Knut Fredrik Söderwall.⁴³

En karriär som kom av sig och ett otacksamt redaktörskap

Utnämningen till biblioteksamanuens var ett första litet steg på den akademiska yrkesbanan för Hallbäck. Nästa, något större steg skulle följa halvtannat år senare. Efter att ha lagt fram ännu en akademisk avhandling, denna gång betitlad *Försök till en framställning af medeltidsromanens utveckling*, föreslog filosofiska fakulteten enhälligt i mars 1867 att Hallbäck skulle utnämnas till docent i estetik och litteraturhistoria; ett förslag som fastställdes av universitetets kansler månaden därpå.⁴⁴ Utnämningen skedde på direkt förord av professorn i estetik, den kände Gustaf Ljunggren, och var nog inte helt utan baktanke från dennes sida. Ljunggren själv stod nämligen i tur att, enligt det rullande schema som vid denna tid ännu tillämpades, tillträda som universitetets rektor under läsåret 1867/68, och som sådan behövde han någon som kunde avlasta honom delar av hans föreläsnings- och examinationsbörd under denna tid. Och mycket riktigt: redan i maj samma vår beslöt fakulteten att utse Hallbäck till att under Ljunggrens rektorat "förestå Æsthetiska professionen".⁴⁵ Detta var också långt ifrån enda gången som Hallbäck på detta sätt skulle få vikariera på den högsta posten inom sitt ämne; så skulle senare ske icke blott när Ljunggren ånyo blev rektor 1877 (nu på ett flerårigt mandat) utan även några gånger däremellan då professorn varit på längre utlandsresor eller sjukfrånvarande.⁴⁶

Trots detta flera gånger visade stora förtroende från sin professors sida skulle Hallbäck dock aldrig nå en bestående ställning högre än sin docentur; detta samtidigt som hans forna promotionskamrater och amanuenskollegor vid UB, Tegnér och Söderwall, snart avancerade till först adjunkter och sedan professorer. Varför?

En grundläggande anledning var att just ämnet estetik av någon anledning såsom det enda inom sin fakultet saknade en adjunktur: tjänstesteget mellan docent och professor. Det är därför inte konstigt att professor Ljunggren, när en så kallad rörlig docentur år 1872 utlystes inom fakulteten, i en lång och vältalig inlaga ivrigt pläderade för att denna tjänst borde tilldelas Hallbäck, inte bara för dennes

personliga förtjänsters skull utan just även för att avhjälpa den rådande särställningen för estetikämnet. Många andra professorer instämde med Ljunggren och vid den följande omröstningen säkrade Hallbäck åtta röster i såväl det första som andra förslagsrummet. Detta var dock inte tillräckligt: han fick se sig slagen av sin promotionskamrat Tegnér som med tio röster i det första förslagsrummet och nio i det andra kammade hem adjunkturen, vilken därigenom blev en tjänst i jämförande språkforskning.⁴⁷ En mindre tröst i för Hallbäck i sammanhanget var att Tegnér's avancement (samt en annan docents bortgång) lösgjorde ett par av de docentstipendier vilka, i brist på reguljär lön, tilldelades ett urval av lärosätets docenter, och att han erhöll ett av dessa på två år.⁴⁸

Även ett sådant stipendium var dock en blygsam födkrok för en 35-årig akademiker, och det är knappast förvånande att det var vid denna tid som Hallbäck accepterade en anställning utanför universitetet. Formellt bibehållande sin docentur men tjänstledig därifrån flyttade han 1873 till Stockholm för att övertaga redaktörskapet för tidningen *Fosterlandet* och satsa på en karriär som publicist.

Fosterlandet har betecknats som "moderat-politisk och högkyrkligt-ortodox". Detta synes ha passat Hallbäck, vilken inte minst på det kulturella och litterära området var uttalat konservativ. Likt Svenska akademiens närmast beryktade ständige sekreterare Carl David af Wirsén tillhörde han "den gamla sångarskolan" och var en svuren fiende till nya stilriktningar som naturalismen och till författare som Ibsen och Strindberg.⁴⁹ Som sådan skulle Lincolvisans författare ånyo bli ett populärt hatobjekt inom den liberala pressen – och nu med namns nämnande.

Här kan endast några enstaka exempel ges på hur Hallbäck's och *Fosterlandets* politiska motståndare gick till angrepp och därmed gärna drog upp den konservativa redaktörens karnevalistiska ungdomssynd. Föga förvånande var redaktör Borgs *Öresunds-Posten* en av de avisor som allra helst högg in på den nye branschkollegan med Lincolvisan som vapen. Redan i oktober 1873 kunde man här läsa att

”Wi tveka ej, att offentligen förklara utgifwaren af '*Fosterlandet*', docenten i Lund hr Hallbäck, för en smädeskrifware” och ”en tolfte delspoet, som en gång skref en smädevisa om den store slafbefriaren och menniskowännen Abr. Lincoln”.⁵⁰ Ett par månader senare förklarade *Öresunds-Posten* ironiskt att *Fosterlandet*, efter ett, som man menade, illa underbyggt angrepp på de norska folkhögskolorna, riskerade att ”bli räknadt för ett nidskrifwareblad och komma i samma kategori som en bekant nidvisa om Lincoln”.⁵¹

Även på sin gamla hemmaplan Lund fick Hallbäck som redaktör ta emot smällar. *Folkets Tidning* häcklade honom i mars 1874 som ”den bålde kämpe, hwars redaktör förut ihjelskjutit (poetiskt) president Lincoln”.⁵² Ja, faktum är att kopplingarna mellan Hallbäck och hans karnevalsvisa med tiden blev så legio att *Norrköpings Tidningar* vid ett tillfälle fann det mycket lustigt att 1878 meddela att Hallbäck noterats bland resande svenskar som vistades i Paris och att han därvid ”tagit in på hotell – Lincoln”.⁵³

Vid tidpunkten för den nämnda Parisresan hade Hallbäck dock redan lämnat redaktörskapet för *Fosterlandet* och 1876 återvänt till Lund. Här återupptog han sin undervisning till docent men fortsatte också sin publicistiska verksamhet inom ramen för *Lunds Weckoblad*, där han även flitigt bidrog med dikter. Det senare gjorde han även fortsatt inom den akademiska världen, såväl vid studentfestligheter som vid officiella högtider vid universitetet. Något karriärmässigt avancemang uppnådde han dock inte heller denna gång (mer än ett litet pinnhål upp i hierarkin vid UB såsom andre amanuens där).⁵⁴ Denna brist på fastare tjänst och därtill kopplad mer stadig inkomst kompensades dock något genom att Hallbäck flera gånger erhöll ekonomiskt stöd från Svenska Akademien ur dess fond för ”behöfvande författare af utmärkt förtjenst”. Det är svårt att tänka sig att han inte härvid hade sin professor, Gustaf Ljunggren – sedan 1865 ledamot av akademien – som tillskyndare. Dessa upprepade understöd retade förstås även de Hallbäck's politiska motståndare, och

när han 1880 för en gångs skull inte erhöi något sådant anslag ironiserade *Tidning för alla* över "hvarför akademien alldeles glömt bort ett af sina älsklingsbarn docenten Hallbäck, f. d. redaktör af 'Fosterlandet' och författare till den allmänt kända smådevisan om presidenten Lincoln". Var det manne så, frågade sig tidningen infamt, att "vederbörande kommit underfund med att Lincolnvissans författare icke är någon litterär personlighet alls" ?⁵⁵

Härav kan man dra slutsatsen att *Tidning för alla* respektive studenterna och lärarna i Lund uppenbarligen hade mycket olika uppfattningar om Hallbäck som diktare.

Mer eller mindre välvilliga runor

Gustaf Ljunggren må ha försökt hjälpa Hallbäck både till en adjunktur och till anslag från Svenska akademien. Samtidigt kommer man inte ifrån att han själv var ett av de mest påtagliga hindren för sin lärjunges fortsatta karriär vid universitetet. Ljunggren var nämligen bara 15 år äldre än Hallbäck och hade tidigt erhållit sin professur. På denna sätt han sedan kvar i hela tre decennier. Först vid hans pensionsavgång 1889 skulle en då mer än femtioårig Hallbäck ha haft en chans att övertaga professuren i estetik. Och vid det laget var den senare inte längre i livet.

Det var i slutet av maj 1885 som tidningarna kunde rapportera att Hallbäck, efter någon veckas först till synes inte alltför allvarlig sjukdom, avlidit den 22:e i denna månad, 47 år gammal. Även efter döden skulle det därvid bli uppenbart hur Hallbäck förmådde att dela den svenska pressen. I konservativa tidningar – och inte minst förstås i *Lunds Weckoblad*, där Hallbäck efter sin återkomst till Lund själv varit medarbetare – prisades han som "den hjertegode kamraten, trogen intill slutet sin ungdoms idealer", som skalden som "skänkte studentens hänförelse genom de vackra lyriska småbitar han med slösande hand strödde omkring sig" och som en man "fri från all småsinthet". Även om man tvangs erkänna att han, trots ett "mer än

löftesrikt” utgångsläge inte kunnat göra den karriär man väntat sig så förklarades detta bero på ”omständigheter, öfver hvilka icke den bästa vilja alltid förmår råda”, och man framhöll hans vetenskapliga författarskap och hans upprepade vikariat på professuren i estetik.⁵⁶

Även i några av dessa i huvudsak välvilliga runor och dödsnotiser hände det dock att Hallbäcks famösa alster från 1865 togs upp, om än på ett tämligen neutralt sätt. Här kunde omdömet att Hallbäck gjort sig ”känd och värderad som tillfällighetspoet och ’rolighetsminister’ vid akademiska fester” och varit en man som ”älskade ungdomen och var glad med den, liksom han af den älskades tillbaka” kombineras med konstaterandet att

För den icke-akademiska allmänheten i vårt land torde docent Hallbäck mest vara känd som den bekanta ”Lincolns-visans” författare.⁵⁷

I den liberala press som gärna och ofta angräp Hallbäck i hans livstid var man däremot inte alltid fullt beredd att inför döden anslå en mer alltför försonlig ton. Den gamla huvudfienden *Öresunds-Posten* synes i och för sig ha nöjt sig med en kort, tämligen neutral notis där man för en gångs skull avstod från att dra in Lincolnvisan⁵⁸, men i den korta, lätt nedlåtande notis som infördes i *Göteborgs Sjöfarts- och Handelstidning* var denna visa däremot ett av endast två verk av Hallbäck som alls nämndes vid namn. I övrigt konstaterades att den döde ”på det rent vetenskapliga området endast producerat ett par broschyrer” men däremot ”verkat mycket i den konservative pressen”.⁵⁹ En oförblommerat oförsonlig ton intog lundatidningen *Tiden*. Här häcklades den döde som någon ”som under åtskilliga år njutit understöd af Svenska akademien” men ”egentligen endast frambragt ett verk, som man skall minnas”, nämligen ”den vidriga visan” där ”den ädle martyren för slafemancipationen Abraham Lincolns mord göres till föremål

för gyckel och rått skämt” – något ”lakesjälarna i akademien funno värd sin årliga nationalbelöning”.⁶⁰ Man kan ana att *Tidens* redaktör, en tidigare student vid namn Johan August Johansson, knappast hade hört till dem som med nöje följt docent Hallbäcks föreläsningar i estetik.⁶¹

Kanske var det *Folkets Tidning* – förvisso tillhörig det liberala lägret men samtidigt väl förankrad i Lund med allt vad det medförde av kännedom om det lokala lundsiska livet – som levererade den mest balanserade nekrologen över Hallbäck. Här fanns utrymme för uppskattning av Hallbäck som person (”en begåfvad man och redbar vän” med ett ”hertevinnande sätt”) och han gavs full erkänsla för sitt engagemang i studentlivet. Om diktaren Hallbäck uttryckte sig nekrologen mer försiktigt; den konstaterade å ena sidan att den poetiska riktning den døde företrätt tillhörde ”den tid som går”, men att det som kommit ur hans ”i god menig idealistiska lyra” var ”litet men godt” och hade ”god lyrisk klang”. Dock, tillfogade den anonyme skribenten, att

*[...] under bättre, friare förhållanden skulle H:s toner klingat mera klara. Då skulle ej heller den ryktbara ”Lincoln-visan” satt en fläck på H:s diktarnamn.*⁶²

Licolnvisan på nya äventyr

Nekrologerna över Hans Henric Hallbäck skulle dock långt ifrån bli det sista tillfället när begreppet ”Lincolnvisan” figurerade i svensk press. Mindre än tio år senare skulle det börja dyka igen, men nu i en mycket annorlunda och helt avpolitiserad kontext.

I tidningen *Budkafven* kunde man sommaren 1893 – bara åtta år efter Hallbäcks död – läsa ett entusiastiskt personporträtt av en populär varietéartist på stadig uppgång. Artisten ifråga hyllades bland annat för sina ”öfverdådiga, bredt anlagda” sceniska porträtt av ”bondsnoobar”, för sina osedvanligt roligt parodierade

”beväringstyper” samt för sina visor, av vilka en omnämndes särskilt. Artikeln meddelade nämligen att hans ”sätt att föredraga den sorglustiga Lincolnvisan är kiledeles mästerligt”.⁶³

Bondkomikern i fråga hette i det civila Carl Jansson-Öhlin men var för sin publik (och är för eftervärlden) känd som ”Lars Bondeson”. Född 1865 var han förvisso årsbarn med Lincolnvisan, men hade knappast någon direktrelation till dess studentiska ursprung. Närkingen Bondesons bakgrund innan han klivit upp på scenen var som artillerist, och som framgått av omdömena ovan var hans scenkonst snarare av lantlig än av akademisk art – ja, han var rentav den förste artisten av sitt slag att etikettera sig själv som ”bondkomiker”. Som sådan samlade han på sig en omfattande repertoar av visor, både egenhändiga och sådana som han snappat upp, på sitt program.⁶⁴ Genom åren lät han publicera inte mindre tio tryckta häften med exempel ur denna repertoar, och i ett av dessa, utgivet 1893, ingick just ”Lincolnvisan”, som härmed alltså fick ytterligare förnyad spridning även bortom Bondesons scenframföranden.⁶⁵ Till yttermera visso kom visan ånyo ut som ett separat skillingtryck år 1902 – denna gång helt utan lundastudenternas medverkan.⁶⁶

Faktum är 1902 års nyutgåva helt uppenbart inte byggde på karnevalstrycket från 1865 utan på den version Bondeson publicerat. Denne gjorde nämligen inte bara ”Lincolnvisan” till ”sin” på ett sätt som torde ha fått många både i hans samtid och senare att tro att han var dess ursprunglige upphovsman⁶⁷; han tog sig även rent konkret så stora friheter med Hallbäcks skapelse att denna i viss mån kan sägas ha förvandlats till ett nytt verk. Bortsett från mindre språkliga justeringar (inte minst i första versens inledande rad där originalets ”Will ni höra så ynkelig en händelse” ändrades till det i dag mer kända ”Har ni hört den förskräckliga händelsen”) så lät Bondeson infoga en helt ny refräng med den (för att citera en visforskare vid Svenskt visarkiv) ”tokroliga” nonsenstexten ”Skruva luttan sjung faddehadderiahej / Skruva luttan sjung fadderej”.⁶⁸

GÄRNA PROMOTION – MEN FÖRST EN REJÄL KARNEVALSSKANDAL!

Lars Bondeson i full scen-
kostymering. Foto ur *Svenska
Dagbladet* 1938. Bildkälla:
Kungliga biblioteket.

Inte minst bytte Bondeson dock ut hela melodin. Här hade originaltrycket hänvisat till att visan kunde sjungas på samma melodi som en sång med titeln "Ifrån Marstrand wi gladeligen seglade".⁶⁹ Denna torde dock i sin tur, enligt Svenskt visarkiv, ha lånat melodin från en vid tiden än mer känd sjömansvisa kallad "Ack hör ni sjömän som plöjen", vilken utkom i tryck inte mindre än fjorton gånger mellan åren 1859 och 1879.⁷⁰ Om Bondeson var obekant med denna ursprungliga melodi eller om han helt enkelt inte fann den slagkraftig nog vet vi inte; bara att han hur som helst valde att själv i stället framföra numret till en melodisk variation av Stephen Fosters sång "Oh Susanna" från 1847, vilken från 1880-talet och framåt skall ha varit mycket populär även i Sverige.⁷¹

Med ny melodi, en "tokrolig" refräng och en populär artist fick Lincolnvisan i slutet av 1800-talet alltså nytt liv. Och, kan man nog även säga, ett annorlunda liv. I Bondesons tappning bortföll visans tidigare politiska laddning. Som Uno Myggen Ericson har konstaterat i sin bok *På nöjets estrader* så har visan i dag blivit "en lustig visa utan mening. Lars Bondesons publik fattade den säkert så också".⁷² Samtidigt med detta har troligen även kännedomen om visans ursprung blivit allt mindre, och många som har hört den under de senaste dryga hundra åren har troligen föreställt sig att den är ett, i vardagsspråklig mening, "äkta" skillingtryck – alltså en i grunden folklig text. Som sådan har den blivit något av en klassiker som har tryckts i åtskilliga visböcker⁷³, och när Svenskt visarkiv tillsammans med det statliga skivbolaget Caprice i serien "Folkmusik i Sverige" år 1984 gav ut en LP med så kallade "nyhetsvisor" är det betecknande att Lincolnvisan inte bara togs med utan att dess inledande strof (i Bondesons version) fick ge namn åt hela skivan: "Har ni hört den förskräckliga händelsen...". Här hamnade Hallbäcks studentikosa parodi i sällskap med ursprungligen betydligt mer allvarligt menade sånger om ond bråd död såsom "Sinclairsvisan", "Elvira Madigan" och "Visa om Titanics undergång".⁷⁴

På nämnda LP framförs visan a capella av en äldre man i Kopparberg, förevidad vid en av Visarkivets "inspelningsresor". Även betydligt mer kända och populära artister har dock tagit sig an Hallbäcks och Bondesons gemensamma skapelse. Bland sådana exempel kan nämnas Hootenanny Singers och Freddie Wadling, men även Peps Persson som på skivan *Rotrock* (1994) gjort en parafraas på samma melodi men med ny text: "Ain sorgeli visa om vau-illen pau tinged i Auby".⁷⁵ Sitt blodiga innehåll till trots förekommer visan också i olika sammanhang riktade mot barn. Den har exempelvis figurerat såväl i de båda filmatiseringarna av Astrid Lindgrens *Rasmus på luffen* (1955 och 1981)⁷⁶ som i Hasse Alfredsons TV-julkalender *När karusellerna sover* från 1998.⁷⁷ Och på tal om visan och barn: i sin ovan nämnda kommunikation med E. Gustav Johnson kunde Jan-Öjvind Swahn, antagligen till svenskamerikanens förskräckelse, meddela att han själv fått Licolnvisan sjungen för sig i sin barndom som godnattvisa (och att han därvid särskilt hade fascinerats av raderna om hur blodet skvätte på tapeten)!⁷⁸

En intressant detalj att notera är att Licolnvisans förnyade popularitet däremot aldrig tycks ha lett till att den fått något särskilt fotfäste i den miljö där den en gång skapades, alltså Lunds studentvärld. I vart fall har författaren till denna artikel, vid genomgång av ett i och för sig ovetenskapligt men dock ganska rikligt urval av sångböcker från nationer och andra studentorganisationer över ett längre kronologiskt spann, inte kunnat finna visan i någon av dessa – inte ens i den sångbok som den nog så karnevalshistoriskt bevandrade AF-arkivarien Ture "Tusse" Sjögren (tillsammans med biblioteksmannen Bengt Hjelmqvist) lät sammanställa 1932.⁷⁹ Kanske har visan i sin återfödda version fått en alltför stor känsla av genuin folklighet över sig för att riktigt längre appellera till den akademiska ungdomen?

Epilog i Saint-Blaise

Under sin vistelse i Schweiz sommaren och hösten 1865 fick Hallbäck uppleva ännu en karneval. Det var den som lokalbefolkningen i Saint-Blaise firade under den årliga vinskörden. Detta inspirerade den rutinerade arrangören av evenemang inom AF:s sociala avdelning att själv "leka karneval" i det Ramel-von Dardelska hemmet. Till sin hjälp kunde han därvid ta en annan gästande lundastudent som en tid tidigare dykt upp på orten för att lära sig franska; en inte närmare namngiven herre som Hallbäck endast refererar till som "Min vän L." alternativt "Nordens Herkules", ty ynglingen ifråga skall tydligen ha varit känd som sin tids verkliga fysiske kraftkarl inom Lunds studentkår.

Om de båda exillundensarnas lilla inomhuskarneval denna sensommar berättar Hallbäck följande (där "vår student" syftar på den ovannämnde "Nordens Herkules"):

[...] beslöto vi oss för att gifva societetsspektakel med sång och dans och pianospel och – sista akten af Othello! En af mina lärjungar, nu mera attaché inom utrikes-departementet⁸⁰, spelade Desdemona, vår student var naturligtvis Othello, och Jago var jag. Det var nog en syn för gudar! Jag försökte spela bof så godt jag kunde, men tror alldeles bestämdt, att jag misslyckades. Det var jag för resten beredd på och väntade ingen succès om ej litet succès d'estime för min sjelfuppoffring att på allmän begäran uppträda i tragedien. Det fans nämligen ingen annan bof till hands som kunde samspela med Othello, hvars franska var något grumlig, såsom jag förut antydt. Att Othello i sin ifver höll på att verkligen strypa Desdemona – det såg åtminstone så ut, fastän det var icke ondt menadt – behöfver jag ej säga. Han hade ej lätt att släppa der han en gång fått tag. Den utvalda publiken, alla tillhörande vårt umgänge, visade sig emellertid mycket tacksam, och man förklarade att tragedien varit mycket komisk och roande. Vi visste ej, om vi skulle upptaga det som kompliment eller satir.⁸¹

GÄRNA PROMOTION – MEN FÖRST EN REJÄL KARNEVALSSKANDAL!

Motiv från Saint-Blaise på 1800-talet. Gravyr av Johann Jakob Sperli efter en förlaga av R. Meyer.
Bildkälla: Wikimedia Commons.

Det kan tyckas som en ironisk vändning att Hallbäck, vilken bara några månader tidigare skrivit en visa för att roa men på kuppen blivit en skurk i mångas ögon, nu i stället försökte skapa en roll som "bof" men endast lyckades få publiken att finna det lustigt. Skall man tro honom själv tog han dock åtminstone det senare nederlaget med ro:

Mig var det likgiltigt, ty jag hade redan en lagerkrans från promotionen i Lund och tänkte att jag gerna kunde vänta litet på en andra upplaga.⁸²

Fredrik Tersmeden
Arkivarie vid Universitetsarkivet

Med varmt tack till musikarkivarie Patrik Sandberg vid Folkliksarkivet med Skånes musiksamlingar i Lund samt till Anna Björk och Madeleine Modin vid Svenskt visarkiv för god och entusiastisk hjälp med källmaterial och litteraturtips rörande Lincolnväsans mer "musikaliska" historia.

NOTER

1. För lundakarnevalernas historia generellt hänvisas genomgående till K Arne Blom & Ulf Hjelmqvist: *Från bondbröllop till olympiska förspel – Om studentkarnevaler fram till 1912* (Föreningen Gamla Lunds årsskrift 1978; Lund 1978); K Arne Blom, Per Ola Olsson & Fredrik Tersmeden: *Från 20-tal till dubbelmoral – Lundakarnevalerna 1920–1990* (Föreningen Gamla Lunds årsskrift 1994; Lund 1994) och Per Lindström: *Lundakarnevalens historia* (Lunds universitetshistoriska sälls kapps årsbok 2015; Lund 2015). Se även artikelförf:s kortfattade översikt ”Om 1800-talets Lundakarnevaler i allmänhet och 1890 års i synnerhet” i Sven Bjerstedt, Björn Magnusson Staaf & Fredrik Tersmeden: *Lund just då! – Om en parodisk Lundaguide från 1890* (Föreningen Gamla Lunds årsbok 2014; Lund 2014)
2. Sölve Ossiannilsson: ”Lincoln-visan 100 år” i *Akademiska Föreningen i Lund – Årsskrift 1965* (Lund 1965), s 26f. Ossiannilssons text torde vara den hittills fylligaste redogörelserna för omständigheterna kring Lincolnvisans tillkomst och de politiska turer den ledde till, och delar av min framställning i denna artikel (särskilt avsnittet ”Harmlös genreparodi eller vidrig nidvisa?”) lutar sig tungt mot hans text. Ossiannilsson har även behandlat samma ämne i en längre dagstidningsartikel (”Visan som startade en lavin” i *Dagens Nyheter* 1965-05-16), av vilken jag är tacksam att ha erhållit en kopia från Svenskt visarkiv. I sak tillför denna dock inget som inte även framgår av artikeln i AF:s årsskrift.
3. Ibid.
4. Akademisk Föreningens Arkiv & Studentmuseum: *Lundakarnevalens arkiv vol Ö 1:2* (Trycksaker och pryttlar 1863–1882). Utkastet finns delvis återtryckt (med moderniserad stavning) i Blom & Hjelmqvist 1978, s 23ff.
5. 1865 års karneval är för övrigt den första för vilken det finns belägg för att man tillsatt en särskilt vald kommitté. Denna bestod av sex personer, vars namn tyvärr inte bevarats till eftervärlden (se Blom & Hjelmqvist 1978, s 23), men i beaktande av vad som längre fram kommer att berättas om Hans Henric Hallbäcks centrala ställning i dåtidens studentliv är det förstås tacksamt att tänka sig honom som en av de sex.

6. "Studentkarnevalen den 1:ste Maj" i *Lunds Weckoblad* 1865-05-03 resp i *Folkets Tidning* 1865-05-05.
7. Tekniskt sett är lundastudenternas alster egentligen inte att betrakta som "parodier på skillingtryck" utan som "parodiska skillingtryck". Detta då själva termen skillingtryck inom visforskningen inte betecknar en innehållslig eller stilmässig genre utan själva mediet för visans spridning, alltså ett billigt småtryck. Se härom t ex Margareta Jersilds doktorsavhandling *Skillingtryck – Studier i svensk folklig vissång före 1800* (Stockholm 1975), s 1 resp 11ff.
8. "Studentkarnevalen den 1:ste Maj" i *Lunds Weckoblad* 1865-05-03 resp i *Folkets Tidning* 1865-05-05.
9. *Snällposten* 1865-05-04 citerad efter Ossiannilsson 1965, s 26.
10. *Öresunds-Posten* 1865-05-06.
11. Ossiannilsson 1965, s 26.
12. Stycket bygger på Ossiannilsson 1965, 26ff. Som denne påpekar (se s 29f) förökades liberalernas agg mot Lund och lundastudenterna ytterligare under hösten 1865 sedan studentkåren röstat ned ett förslag att med en särskild fest fira utfallet i tidens stora liberala hjärtefråga: avskaffandet av ståndsriksdagen till förmån för en vald tvåkammarriksdag.
13. Visan citeras här genomgående efter ett digitaliserat exemplar av originaltrycket i Uppsala universitetsbiblioteks samlingar, vilket finns tillgängligt via databasen Alvin (samt även via Wikimedia Commons).
14. "Majfesten i Lund" i *Göteborgs Sjöfarts- och Handelstidning* 1865-05-17.
15. *Öresunds-Posten* 1865-12-16 citerad efter Ossiannilsson 1965, s 29.
16. Göran Larsson: *Skånska nationen – Glimtar från lundensiskt studentliv* (Lund 1989), s 23.

17. Lunds universitetsarkiv (LUA): Kansliets arkiv 1666-1930/31, vol D 1:6 (studentmatrikel 1843–1863) resp E 10:77 (studentinskrivningshandlingar ht 1856). Rörande studentexamen avläggande vid universiteten före 1864 hänvisar jag till min artikel "När man tog studenten på Kuggis" i *Lundensaren – Nyhetsbrev för alumnier*, nr 8 (2014).
18. Artikeln "Landtmäteri" i *Nordisk familjebok*, bd 15 (Stockholm 1911), sp 1112.
19. Uppgifterna om Hans Henric Hallbäcks släkt hämtade från Carl Sjöström: *Skånska Nationen före afdelningarnes tid (1682–1832) – Biografiska och genealogiska anteckningar jemte historik* (Lund 1897), s 505 & 542 resp densammes *Skånska Nationen 1833–1889 – Biografiska och genealogiska anteckningar* (Lund 1904), s 76, 132, 164f & 230.
20. Minnesteckning över Hallbäck i *CC 1868 – 1893 – Minnesskrift utgifven med anledning af Sällskapet CC:s tjugofemårsfest* (Lund 1894), s XX.
21. Dödsruna över Hallbäck i *Folkets Tidning* 1885-05-27.
22. Nils Flensburg: "Hans Henric Hallbäck" i *Under Lundagårds kronor – Minnen upptecknade af gamla studenter. Ny samling* (Lund 1921), s 426ff. Om Hallbäck som protospexförfattare: se även Flensburgs bidrag "Lundensiskt studentlif på 1870-talet" i den föregående volymen *Under Lundagårds kronor – En minneskrans vid tvåhundraftioårsfesten af gamla studenter* (Lund 1918), s 281f.
23. Uppgifterna hämtade ur *Lunds Kungl. universitets katalog vårterminen 1865* (Lund 1865), s 23f & 35.
24. Formuleringen hämtad ur den nämnda runan i *Folkets Tidning* 1885-05-27.
25. En lista över samtliga dessa disputationer publicerades i *Lunds Weckoblad* 1865-05-27.

26. [Carl Johan Tornberg]: *Ibn-el-Athirs berättelse om arabernas eröfring af Spanien – Inbjudningsskrift till den promotion, ifrån Carolinska universitetets stiftelse i ordningen den femtiondetredje, som af Filosofiska fakulteten anställes den 7 juni 1865* (Lund 1865).
27. Om denna förändring (där titelbruket historiskt sett i och för sig redan tidigare varit något vacklande), se Krister Gierow: *Lunds universitets historia – III. 1790-1867* (Lund 1971), s 397ff resp Bror Olsson: *Doktorspromotioner i Lund* (Föreningen Det gamla Lunds årskrift XXIX; Lund 1947), s 74f.
28. "Filosofie Doktors-promotionen" i *Lunds Weckoblad* 1865-06-10.
29. E. Gustav Johnson: "A Swedish ballad on the death of Abraham Lincoln" i *Swedish-American Quarterly*, nr 2 1965, s 99 resp Blom & Hjelmqvist 1978, s 27. Det eventuella beroendet mellan källorna är okänt. Johnson anger uttryckligen att han fått uppgifterna genom en personlig kontakt med lundaetnologen (och karnevalisten) Jan-Öjvind Swahn, men huruvida Blom & Hjelmqvist bygger på Johnson eller om de fått uppgiften på annan väg – exempel muntligen via Swahn – anges ej. Möjligen indikerar avvikelser rörande ambassadör/konsul att Blom & Hjelmqvist inte byggt direkt på Johnsons skriftliga uppgifter.
30. De arkivserier i Universitetsarkivet jag därvid har gått igenom är följande: 1) Ur Kansliets arkiv 1666-1930/31: serie A 2 A (Consistorii majoris konceptprotokoll), A 8 (Rektorsämbetets protokoll), C 1 (Konsistoriets diarium och rektorsämbetets allmänna diarium), E 3 A (Kanslersbrev), E 7 A (Consistorii majoris och det större konsistoriets manualhandlingar) och E 9 (Rektorsämbetets manualhandlingar) resp 2) Ur Filosofiska fakultetens arkiv 1666-1956: serie A 1 A (Filosofiska fakultetens protokoll) och C 1 (Filosofiska fakultetens diarium)
31. Johnson 1965, s 99.
32. Ibid.
33. Blom & Hjelmqvist 1978, s 27.
34. LUA: Kansliets arkiv 1666-1930/31, vol E 13:18 (terminstabeller 1863–1865).

35. Henric Hallböck: *Minnen från södern – Vers och prosa* (Lund 1882).
36. Hallböck 1882, s 37.
37. Gustaf Elgenstierna: *Den introducerade svenska adelns ättartavlor*, bd VI (Stockholm 1931), s 134f.
38. *Lunds universitets matrikel – Biografiska uppgifter öfver universitetets styresmän, lärare och tjänstemän* (Lund 1879), s 32.
39. *Lunds Kungl. universitets katalog höstterminen 1865*, s 24.
40. Notis i *Nya Dagligt Allehanda* 1865-12-08.
41. "Carl XII:s dödsdag den 30 Nov." i *Snällposten* 1865-12-04. Enligt Flensburg 1921, s 426, skall Hallböck ha varit en stor Carl XII-beundrare och även vid två såväl tidigare som senare tillfällen ha framträtt med dikter till krigarkungens ära (1859 resp 1868).
42. "Staden och Provinsen" i *Helsingborgs-Posten* 1865-12-14
43. LUA: Kansliets arkiv 1666-1930/31, vol A 2 A:136 (Större konsistoriets protokoll 1865), protokoll 1865-09-02, §§7–9.
44. LUA: Filosofiska fakultetens arkiv 1666-1956, vol A 1 A:39 (Filosofiska fakultetens protokoll 1866/67), protokoll 1867-03-20, § 2, resp *Lunds universitets matrikel...* 1879, s 32.
45. LUA: Filosofiska fakultetens arkiv 1666-1956, vol A 1 A:39 (Filosofiska fakultetens protokoll 1866/67), protokoll 1867-05-21, § 2.
46. Se *Lunds universitets matrikel...* 1879, s 32, resp Ljunggrens inlägga till Större konsistoriets protokoll 1872-10-05 (jfr nästa not).
47. LUA: Kansliets arkiv 1666–1930/31, vol A 2 A:143 (Consistorii majoris konceptprotokoll), protokoll 1872-10-05, § 3.
48. LUA: Filosofiska fakultetens arkiv 1666–1956, vol A 1:45 (Filosofiska fakultetens protokoll), protokoll 1873-02-12, § 1.

49. Se Flensburg 1921, särskild s 425f, 429f och 437 och 446.
50. *Öresunds-Posten* 1873-10-20.
51. *Öresunds-Posten* 1873-12-08.
52. "Tidningen Fosterlandet" i *Folkets Tidning* 1874-03-24.
53. "Ett och annat från den förflutna weckan" i *Norrköpings Tidningar* 1878-07-27.
54. Om Hallbäck efter återkomsten till Lund, se Flensburg 1921, s 430ff.
Utnämningen till amanuens vid UB framgår av *Lunds universitets matrikel...* 1879, s 32.
55. "Bref till broder Svante" i *Tidning för alla* 1880-03-12.
56. Citaten genomgående hämtade ur *Lunds Weckoblads* runa 1885-05-23.
57. Denna formulering förekommer identisk i såväl tidningen *Korrespondenten* 1885-05-23 som i *Helsingborgs-Tidningen Skånes Allehanda* samma dag, därigenom indikerande att båda tidningarna fått texten från något slags notistjänst (alternativt oblygt kopierat den från någon tredje tidning).
58. "Dödsfall" i *Nyaste Öresunds-Posten* 1885-05-23 (tidningen hade som synes vid denna tid något ändrat sitt namn men redigerads alltså av redaktör Borg).
59. "Dödsfall" i *Göteborgs Sjöfarts- och Handelstidning* 1885-05-22.
60. "Docenten Henrik Hallbäck" i *Tiden* 1885-05-23.
61. Uppgifterna om *Tiden* och dess redaktör från Bernhard Lundstedt: *Sveriges periodiska litteratur*, bd III (Stockholm 1902), s 248.
62. "Dödsfall" i *Folkets Tidning* 1885-05-27.
63. "'Lars Bondeson' – Sveriges originellaste varietésångare" i *Budkaflen* 1893-06-07.

64. Uno Myggan Ericson (red): Myggans nöjeslexikon, bd 2 (Höganäs 1989), artiklarna "Bondesson, Lars" (s 174) resp "bondkomik" (s 174f). I artikeln i *Budkaflen* anges Bondesons riktiga efternamn felaktigt som "Ohlin" (dock troligen ett rent tryckfel då Örebro på samma sida skrivs Orebro).
65. Dag Dahlberg & Urban Dahlberg: *Skillingstryck* (Stockholm 1986), s 138, resp uppgifter från registerkort ("Vill ni höra så ynkelig en händelse") hos Svenskt visarkiv. Publiceringsåret 1893 motsäges till synes av uppgiften i *Myggans nöjeslexikon* att utgivningen av Bondesons vishäften ägde rum mellan 1894 och 1904. En sökning i Libris visar dock att denna uppgift är felaktig och att de tidigaste häftena kom redan 1891; därtill saknar flera av utgåvorna helt tryckår och skulle alltså potentiellt kunna vara ännu tidigare.
66. Ibid.
67. Se exempelvis signaturen Chevaliers artikel "Bond-komikern som sjöng för kungen" i *Svenska Dagbladet* 1938-03-13 vari hävdades att Bondeson själv skrivit texten till samtliga visor i sin repertoar. Misstaget gick dock inte obemärkt förbi; några dagar senare (SvD 1938-03-15) inflöt en rättelse från läsekretern som påtalade Hallbäcks upphovsmannaskap till just Lincolnvisan.
68. Eva Danielson & Märta Ramsten: kommentarhäfte till LP:n *Har ni hört den förskräckliga händelsen... – Nyhetsvisor från flera århundraden* (Folkmusik i Sverige 24; Caprice CAP 1222, utg 1984), opag. I stort sett samma uppgifter finns även meddelade av Danielson i Visarkivets tidskrift *Noterat* nr 4 (1997), s 112f.
69. Originaltrycket 1865 resp registerkort hos Svenskt visarkiv.
70. Uppgifter från registerkort hos Svenskt visarkiv samt kommentarer till notutgåva av "Ack hör ni sjömänner som plöjen" i Monika Lantz (red) *Sjömansvisor* (Stockholm 1980), s 43.
71. Danielson & Ramsten 1984.
72. Uno Myggan Ericson: *På nöjets estrader – Bondkomiker skildrade av Uno Myggan Ericson* (Stockholm 1971), s 41. Jag tackar personalen vid Svenskt visarkiv som förmedlat en kopia av det berörda partiet ur boken.

73. Utöver den tidigare i denna text anförda utgåvan *Skillingtryck* från 1990) kan nämnas den i flerfaldiga utgåvor alltsedan 1941 utgivna *Den gamla visboken* samt ett nytillskott som Anders Berglunds *Visor till gitarr – 300 Visor och skillingtryck* (u o 2021).
74. *Har ni hört den förskräckliga händelsen...* (1984), innehållsförteckning.
75. Uppgifter från Svensk mediedatabas. Wadlings och Peps inspelningar finns båda tillgängliga på Spotify medan Hootenanny Singers finns på YouTube.
76. Uppslagsordet "Lincolnvisan" i Svensk filmdatabas (<https://www.svenskfilmdatabas.se/sv/item/?type=music&itemid=541470>). Rimligen förekommer den även i själva boken; något jag dessvärre dock ej hunnit kontrollera under arbetet med denna artikel.
77. Uppgifter om skivutgåvan *När karusellerna sover – Musiken till årets julkalender* i Svensk mediedatabas (<https://smdb.kb.se/catalog/id/001517982>).
78. Johnson 1965, s 99. Man kan här notera en av Bondesons klara förbättringar av texten: där Hallbäck talade om att blodet "spruta" emot taket" har den senare versionen bytt "taket" mot "tapeten" och därvid fått in ett rim på "planeten" två rader tidigare.
79. Ture Sjögren & Bengt Hjelmqvist (red): *Tusses visbok – Lundensisk festkalender* (Lund 1932). Ett möjligt undantag från den konstaterade regeln att Lincolnvisan inte förekommer i lundensiska studentsångböcker är dock *Carmina del 1*, en av Juridiska föreningen år 1943 utgiven skrift vilken kort nämns i Ossiannilsson 1965, s 23. Artikelförfattaren har tyvärr inte haft tillfälle att studera denna.
80. Detta torde åsyfta den näst yngsta av de ramelska bröderna, Charles Emil (1851–1920), vilken efter juridiska studier i Lund gick den diplomatiska banan. Vid tiden för när Hallbäck publicerade sin bok var han andre sekreterare vid svenska ambassaden i Paris. Han krönte sin yrkesbana med posten som svensk ambassadör i Konstantinopel 1905–1906; se Elgenstierna 1931, s 137.
81. Hallbäck 1882, s 51f.
82. Ibid.